

[Til
hovedside
n](#)

Folketelling 1865

Søk i:
[Folketelli
nger
FT
avansert
Kirkebok
Matrikkel
1886](#)

[Dokument
asjon
Eilert
Sundt](#)

[Linker
Adresser](#)

[Indredepartementets underdanigste Indstilling](#)

[Circulære af 12te Oktober 1865 til Sognepræsteme i Landdistrikterne](#)

[Cirkulære af 12te Oktober 1865 til Kjøbstædernes Magistrater](#)

[English Angående Godtgjørelse til Lensmænd og Skolelærere](#)

OFFICIELLE DOKUMENTER.
Bilag No. 1.

Indredepartementets underdanigste Indstilling af 27de September 1865, bifaldt ved Kongelig Resolution af 11te Oktober samme År, angående Afholdelse af en almindelig Folketælling.

Siden Året 1815 har der her i Riget hvert 10de År været afholdt almindelige Folketællinger. Et sådant Tidsrum er ved Udgangen af indeværende År forløbet siden den sidste almindelige Folketælling, og Departementet antager derfor, at der bør træffes Foranstaltning til at en ny sådan Tælling atter kan finde sted. Ved Tællingerne i 1835, 1845 og 1855 erhvervedes tillige Oplysning om Kreaturholdet samt om Korn- og Potetesavlens Størrelse, og, disse Opgaver bør formentlig også ved den nu afholdendes Tælling erhverves. Tællingen antages, i Lighed med, hvad der ved Kongelige Resolutioner af 16de Juli 1845 og 15de Oktober 1855 blev fastsat, at burde bestemmes til at skulle påbegyndes første Søndag efter Hellig tre Konger 1866 og at skulle fortsættes de påfølgende Dage, indtil den er tilendebragt, dog således, at Opgaverne indføres i Listerne efter den Tilstand, som fandt Sted ved Udgangen af Året 1865 uden Hensyn til de Forandringer, som i Mellemtiden måtte være foregåede. Den egentlige Tælling har i Kjøbstæderne hidtil været besørget af Magistraten ved Hjælp af Rodemesterne; heri antages ingen anden Forandring at burde foregå ved den nu afholdendes Tælling, end at vedkommende Huseiere anmodes om selv at udfylde de anordnede Schemata, der nemlig blive at omdele og indsamle af Rodemesterne, hvilke tillige i Tilfælde af manglende Udfyldning ville have at besørge samme. Ved på den antydede Måde at bringe Selvtællingssystemet i Anvendelse venter man nemlig at opnå den dobbelte Fordel, at vække en større almindelig Interesse for Folketællingen, på samme Tid som Tællernes Arbejde forhåbentlig i nogen Grad vil blive lettet. Et sådant Selvtællingssystem har også været bragt i Udøvelse ved en af Christiania Communebestyrelse foranstaltet Tælling af Folkemængden sammesteds den 31te December 1863, og det er oplyst, at Listerne for den største Del have været udfyldte af vedkommende Huseiere og Husbestyrere, og at Udfyldningen kun i forholdsvis få Tilfælde har måttet ske ved Politibetjente eller de af Byens Indvånere som assisterede ved Listernes Indsamling.

For Landdistrikternes Vedkommende har man ikke vovet at foreslå den samme Fremgangsmåde anvendt, væsentlig på Grund af det forøgede Arbejde, som der vil fremkaldes ved Omdelingen af de fornødne Schemata til hver enkelt Gård på Landet. Man antager derfor, at Tællingen i Landdistrikterne som ved Tællingen i 1855 bør udføres af Lensmændene ved hjælp af Skoleholderne, ligesom man i Henhold til, hvad der er anført i Departementets underdanigste Indstilling angående sidstnævnte Tælling, anser det uundgåeligt, at Bestyrelsen af og Tilsynet med Folketællingsarbejdet bliver på samme Måde som den Gang overdraget Præsterne og Kapellanerne. Med Hensyn til Fremgangsmåden forøvrigt, skal Departementet underdanigst tillade sig at

oplyse, at det egentlige Folketællingsarbejde har siden 1835 og såvidt vides også i 1815 og 1825 været udført således, at Folkemængden har på Landet for hver Gård eller hvert Matr.-No. og i Kjøbstæderne har hvert Hus af Tællerne været optalt og anført med Tal i de oversendte Blanketters Rubriker, efter Alder, Kjøøn, ægteskabelige Stilling, Stand og Næringsvei m. V.

Heri tror Departementet underdanigst at burde foreslå den Forandring, at det pålægges Tællerne i de dem til Udfyldning overleverede Blanketter til Speciallister, hvortil Schemata vedlægges at anføre foruden beboede Huse og Husholdninger ethvert Individ's Navn, Stilling i Familien, Næringsvei, ægteskabelig Stilling, Alder, Kjøøn, Fødested og Troesbekjendelse samt Oplysning om Vedkommende er sindssvag, døvstum eller blind. Det er en Selvfølge, at man ved sådanne specielle Opgaver om ethvert Individ vil erholde Materialier til langt fuldstændigere statistiske Oplysninger, end når Befolkningen skal som ved ovennævnte Tællinger anføres under visse bestemte for hele Klasser passende Rubriker, hvis Antal desuden ikke uden Vanskelighed vil kunne gjøres større end i de ved sidste Folketælling benyttede Schemata. Hertil kommer, at om end, som man antager, de ved de hidtil afholdte Folketællinger erhvervede Opgaver i det Hele taget have været nogenlunde pålidelige, så er det dog at vente, at Folketællingen ved en Fremgangsmåde, som den foreslåede, vinder i Pålidelighed. Tælleren vilde ikke så let være udsat for at begå Feiltagelser, når han skal anføre Individerne ved Navne og de hver især vedkommende Oplysninger i særskilte Rubriker, hvorved desuden Feiltagelser langt lettere opdages end ved det tidligere befulgte Tællingssystem. Skulde derimod, som hidtil, et Antal Individier anføres med Tal under forskjellige ved. Siden af hinanden anbragte Rubriker, kunne disse Rubriker let forvexles - uden, at det altid er muligt at opdage denne Forvexling. En i sit distrikts bekjendt Tællingsbestyrer vil også ved at gennemgå en Navneliste over Beboerne lettere opdage både Udeladelser og uriktige anførsler end når Fortegnelsen består af Talstørrelser.

En sådan såkaldet nominativ Folketælling, som den foreslåede har også engang før fundet Sted her i Riget, nemlig ved den ifølge Reskript af 28de November 1800 den 1ste Februar 1801 iværksatte Tælling; der benyttes nu i de fleste europæiske Stater navnlig i Nabolandene Sverige og Danmark, og dersom Norges Befolkningsstatistik skal gives samme Omfang, som disse Landes, vil det være nødvendigt, at den støttes til de nøiagtige og fuldstændige Data, der alene kunne indhentes ved den omhandlede fuldkomnere Tællingsmåde. Departementet har forøvrigt ikke været uopmærksomt på, at såvel Arbeidet som Omkostningerne derved ville i nogen Grad forøges. Forfattelsen af de vidtløftige Speciallister vil formentlig medtage ikke ubetydelig længere Tid end ved de foregående Tællinger, navnlig for Skoleholderne der såvelsom Lensmændene ved forrige tælling fik og også ved denne Tælling antages at burde have Godtgjørelse for deres Arbejde; men især vil Arbeidet i Departementet ved at uddrage Resultaterne i det Væsentlige efter de i Speciallisterne indtagne detaillerede oplysninger om hver enkelt

Person blive vidløftigere end ved de foregående Tællinger, da dette Uddrag kunde gjøres efter de af Tællingsbestyrerne for hvert Præstegjæld på Landet samt hver Kiøpstad og hvert Ladested forfattede Sammendrag. Hertil kommer, at det fuldstændigere Materiale, hvoraf man kommer i Besiddelse, selvfølgelig vil give Anledning til, at Befolkningsstatistiken vil blive bearbejdet på en fuldstændigere Måde og i Retninger, som man før af Mangel på Opgaver ikke har seet sig istand til.

Når Ovennævnte Originalopgaver ere blevne indhentede, antages de at burde foreløbigen revideres af Tællingsbestyrerne, som derefter ville have at udarbejde Hovedlister. Disses Indhold kan formentlig i Overensstemmelse med vedlagte Schemata, istedetfor som ved de foregående Tællinger at udgjøre Ekstrakter af samtlige Opgaver i Specialisterne, indskrenkes til Totalsummerne af Folkemængden for hver Gård eller i hvert Hus, samt summariske Opgaver over Antallet af beboede Huse og af Husholdninger samt over hele Tællingsdistriktets eller dets enkelte Afdelingers Folketall, Udsæd, Avl og Kreaturhold.. Til Befordring af Hurtighed, Ensformighed og Nøiagtighed ved Udførelsen ansees rigtigst, at Departementet nu ligesom ved Tællingene i 1825, 1835, 1845 og 1855 om Alt, vad denne Sag betræffer, korresponderer direkte med samtlige Tællingsbestyrere, at man sender dem trykte Blanketter til Udfyldning samt detaillerede Regler for, deres Benyttelse., og at endelig Listerne in extenso indsendes fra Tællingsbestyrerne direkte til Departementet. Hvad angår Udgifterne, skal man underdanigst tillade sig at oplyse, at disse ved Folketællingen i 1855 foruden Omkostningerne ved Trykning, Papir m. V., der beløb sig til omtrent 1,700 Spd., udgjorde for Trykning med Papir og Indheftning af Blanketter og Cirkulairer, for Expresser, Lokale, Skydsgodtgjørelse til Lensmænd og Skoleholdere samt den udenfor Departementet besørgede Revision af de til Samme indkomne Tællingslister i det Hele omtrent 27,500 Spd. De lignende Udgifter, der ville være forbundne med den nu foreslåede Folketælling, antages ligesom dengang at burde udredes af det til tilfældige og uforudseede Udgifter i Almindelighed på Budgettet opførte Beløb. Efter forrige Folketællings Afslutning blev Departementet fremdeles ved Kongelig Resolution af 27de December 1856, nådigst bemyndiget til at foranstalte de Skoleholdere, og Lensmænd, der havde deltaget i Samme, udbetalt en passende Godtgjørelse herfor, dog således at den for samtlige Skoleholdere og Lensmænd.- Diætgodtgjørelse iberegnet - ikke kom til at overstige respektive 6,500 og 1,100 Spd., af hvilke Beløb der i det Hele blev anvist henved 7,200 Spd. Departementet antager, som ovenanført, at lignende Godtgjørelse også denne Gang bør tilstås, og man forbeholder sig med Hensyn til dennes Størrelse at indkomme med. underdanigst Foredrag, når man efter Arbejdets Tilendebringelse kan danne sig en Mening om, hvad denne. Godtgjørelse vil opløbe til.

I Henhold til det således Anførte tillader Departementet sig underdanigst at indstille:

At det nådigst må behage Deres Majestæt at befale:

1. At en almindelig Folketælling i Riget skal foretages ved Udgangen af Året 1865 og tage sin Begyndelse første Søndag efter Hellig tre Konger 1866 samt fortsættes i de påfølgende Dage indtil den er tilendebragt.
2. At der underet med denne Folketælling tillige skal indhentes Oplysning om Korn-, og Potetesavlen samt Kreaturholdets Størrelse i Riget.
3. At Tællingen skal udføres, i Byerne af Magistraten ved Hjælp af Rodemesterne med Opfordring til Huseiere og Husbestyrere til ved Selvtælling at bistå disse, og på Landet af Lensmændene ved Hjælp af Skoleholderne under Sognepræsternes og Kapellanernes Bestyrelse og Tilsyn.
4. At Tællingslisterne skulle indrettes efter vedlagte Schemata.
- 5., At Listerne udfyldes efter den Tilstand som fandt Sted ved Udgangen af Året 1865 uden Hensyn til de Forandringer som i Mellemtiden måtte være foregåede. Som Følge heraf medtages under Tællingen dem, som levede den 31te December, men døde i Begyndelsen af Januar, medens omvendt Børn, der ere fødte i Begyndelsen af Januar, udelades. På samme Måde anføres som gift en Mand, der først blev Enkemand i Begyndelsen af Januar o. s. v. Ligeledes henføres Kreaturhold til 31te December.
6. At Tællingslisterne skulle fra samtlige Tællingsbestyrere indsendes direkte til Departementet for det Indre, så snart Tællingen er endt og senest inden Udgangen af Marts Måned 1866, med Undtagelse af Tromsø Stift hvorfra de skulle være indsendte inden Udgangen af April Måned samme År.
7. At de med denne Folketælling forbundne Udgifter, derunder indbefattet Godtgjørelse efter nærmere nådigst Bestemmelse til Lensmænd og Skoleholdere, blive at udrede af det til tilfældige og uforudseede Udgifter på Budgettet opførte Beløb.

Bilag No. 2.

Indredepartementets Circulære af 12te Oktober 1865 til Sognepræsteme i Landdistrikterne (med Schema).

Under 11te d. M. har det nådigst behaget Hans Majestæt at befale:

1. At en almindelig Folketælling i Riget skal foretages ved Udgangen af Året 1865 og tage sin Begyndelse første Søndag efter Hellig tre Konger 1866,

samt fortsættes i de påfølgende Dage, indtil den er tilendebragt.

2. At der underet med denne Folketælling tillige skal indhentes Oplysning om Korn- og Potetesavlen samt Kreaturholdets Størrelse i Riget.

3. At Tællingen skal udføres i Byerne af Magistraten ved Hjælp af Rodemesterne med Opfordring til Huseiere eller Husbestyrere til ved Selvtælling at bistå disse, og på Landet af Lensmændene ved Hjælp af Skoleholderne under Sognepræsternes og Kapellanernes Bestyrelse og Tilsyn.

4. At Tællingslisterne skal indrettes efter vedlagte Schemata.

52 Specialliste over Folketallet m. m. i *N^o. Stofedistrikt* *Nord.*

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Chaubens eller Steds	Ma- trikul No.	Steds- No.	Personens Navn (Fornavn og Bnavn).	Udvalgte er i Familien, saaledes Enkelt- fødsel, Sø, Datter, Hverandre, Tjenestgjæver eller Legeant, samt Enkeltens Stand eller Børgerskab.	Ugift, Gift, Enkemand, Enke eller Hjælpstue med samme an- førsel med Enkelt til Værd og Engl.	Alter, der indgår i den samt beregnet.	Andet.
<i>Spikvejgaard</i>							
<i>G. M. Nielsen</i>		<i>11</i>	<i>Peder Nielsen</i>	<i>Konstmand, Hustru, 3 Børn</i>	<i>Gift</i>	<i>35</i>	<i>1. Alder</i>
				<i>1. Børn, 2. Børn, 3. Børn</i>			<i>2. Alder</i>
			<i>Edle G. Eliasson</i>	<i>Landmand</i>	<i>1.</i>	<i>25</i>	<i>3. Alder</i>
			<i>Konstmand Mathias</i>	<i>1. Børn</i>	<i>Ugift</i>	<i>2</i>	<i>4. Alder</i>

5. At Listerne udfyldes efter den Tilstand, som fandt Sted ved Udgangen af Året 1865 uden Hensyn til de Forandringer, som i Mellemtiden måtte være foregåede. Som Følge heraf medtages under Tællingen den, som levede den 31te December, men døde i Begyndelsen af Januar, medens omvendt Børn, der ere fødte i Begyndelsen af Januar, udelades. På samme Måde anføres som gift en Mand, der først blev Enkemand i Begyndelsen af Januar o. s. v. Ligeledes henføres Kreaturhold til 31te December.

6. At Tællingslisterne skulle fra samtlige Tællingsbestyrere indsendes direkte til Departementet for det Indre, såsnart Tællingen er endt og senest inden Udgangen af Marts Måned 1866 med Undtagelse af Tromsø Stift, hvorfra de skulle være indsendte inden Udgangen af April Måned s. Å.

Til Afbenyttelse under Tællingen følger herhos det fornødent anseede Antal Blanketter.

Til Iagttagelse under Tællingen gjøres opmærksom på Følgende:

Ved Indsamlingen af de forønskede Opgaver bliver der af de egentlige Folketællere at føre specielle lister, der for **hver Gård eller beboet Sted** skulle indeholde Fortegnelse over de der boende Personers Navn, Alder, Kjønn, Stand, Næringsvei, Fødested m. m., samt over Udsæd og Kreaturhold, således som nærmere vil erfares af de oversendte Blanketter. De specielle Lister gives før Uddelingen af vedkommende Tællingsbestyrer hver sit Nummer i fortløbende Række, og når 1 Liste ikke er tilstrækkelig for hver Tæller, tillige Littr.

Ved Udfyldningen af disse Lister bliver følgende Regler at iagttage:

a. I Schemaets første Rubriker anføres Gårdene med deres Navn og Matrikul-Løbe-Nummer i den Orden, Tællingsbestyreren måtte finde hensigtsmæssigt, og bliver det nøie at påse, at intet bliver forbigået. Ethvert i Sognet værende skyldsatt Brugs Navn må derfor findes opgivet i vedkommende Liste. Til Afbenyttelse lader Departementet følge Exemplarer af den trykte Matrikul, hvorhos udtrykkelig, gjøres opmærksom på, at de Brug, der senere end. dennes Trykning ere optagne i Matrikullen, og som derfor ikke findes i samme, selvfølgelig ikke destomindre må medtages i Folketællingslisterne. Bruges to eller flere særskilt skyldsatte Brug under Et, anføres begge Navne.

Husmandspladse, hvad enten de udgjøre en Del af et Gårdbrugs skyldsatte Jorder eller de henhøre til Almindinger eller store underet skyldsatte Skovstrækninger, opføres også særskilt hver med sit Navn og med Henvisning til Gårdens, Almindingens eller Skovstræknings Nummer i Matrikullen. Ligger der på nogen matrikuleret Gårds Grund Dele af et Ladested eller af en Forstad eller anden større Ansamling af Huse, bliver herom som nærmere nedenfor foreskrevet at gjøre Anmærkning i den Rubrik, der på Schemaet er indrettet for Gårdens Navn.

b. I den anden Rubrik i Speciallisten opskrives Antallet af beboede Huse, og i 3die Rubrik et Ettal for hver særskilt Husholdning.

e. I den følgende (4de) Rubrik opskrives Navnene på alle de Personer, som på Gården eller i Huset have stadig Ophold. Har nogen i Almindelighed Natteleie på et Sted, men derimod sine Forretninger på et andet Sted, f. Ex. en Håndværker, Fabrikarbejder eller desl., regnes han til det Sted eller Hus, hvor han har Natteleie og ikke til det, hvor han har sine Forretninger. Enhver blot midlertidig Fraværende, som f. Ex. farer tilsøs eller er på andre Reiser enten inden- eller udenrigs, regnes til den Familie, fra hvilken han er bortreist.

Den som midlertidig opholder sig på et Sted, f. Ex. en Reisende, som haves i Logis, regnes derimod ikke med, hvorimod han, om han har sit Hjem i Riget, medregnes der, hvor han har sit Hjem. Følgelig anføres ingen på Listen, medmindre han på Stedet har fast Tilhold. Sindssvage, der opholde sig i Sindssygeanstalter, blive dog altid at anføre blandt Sindssygeanstaltens

Beboere og ikke i deres Hjemstavn.

d. Ved Udfyldningen af 5te Rubrik må det nøie påsees, at der foruden Opgaven over Enhvers Stilling i Familien også anføres Næringsvei eller Stand for alle deres Vedkommende, der i denne Henseende indtage en selvstændig Stilling. Forsåvidt Nogen indehaver flere Stillinger eller driver flere Næringsveie, anføres kun den, der for ham (hende) er -den vigtigste, hvorimod denne opgives så nøiagtigt og specielt som muligt. Således er det ikke tilstrækkeligt at anføre om en Person, at han er Håndværker eller Fabrikarbeider, men det bør bemærkes, ved hvilket Slags Håndværk eller Fabrikvirksomhed han er sysselsat, såsom om han er Snedker-, Skomagersvend, Sagbrugsarbeider o. s. v. Ligeså bør om en Gårdbruger bemærkes, om han er Selveier, Leilænding eller Forpagter; med Hensyn til en Husmand, om han er med eller uden Jord, og i sidste Tilfælde, hvad han fornemmelig ernærer sig ved; med Hensyn til en Arbeidsmand bør nævnes det Slags Arbeide, hvorved han hovedsagelig er beskjæftiget, f. Ex. Jernværksdrift, Tømmerflødning, Veiarbeide o. s. v.

e. Alderen anføres, efter løbende og ei efter fyldte Aldersår. Ved nyfødte Bern skrives således 1 År og ved den, som er i sit 26de År, 26 og ikke 25 År.

f. Ved Tælling af Kreature iagttages det, at der tælles efter Hoveder, således at samtlige Kreature (Føl, Kalve, Lam osv. derunder indbefattede) blive medregnede.

Til yderligere Forklaring af Fremgangsmåden har man på Bagsiden af dette Cirkulaire anført Exempler på en rigtig Udfyldning af en Specialliste. Det bemærkes, at når der for et enkelt Individ's Vedkommende ikke er tilstrækkelig Plads i en Linie, bør der skrives i flere Linier.

Når Tælleren på de specielle Lister har opskrevet samtlige Oplysninger, der skulle indhentes i hans Distrikt, skal han opgjøre Totalsummen af de beboede Huse, Husholdningerne, Folketal, samt af Udsæd og Kreaturhold. Disse Totalsummer opføres i de for samme på de specielle Listers bagerste Side indrettede Rubriker; sammesteds bliver også at opgive Foldigheden i middels År af Kornsorter og Potetes.

Dernæst overgives Listerne såsnart som muligt af Tællingsbestyreren, der enten selv eller ved Lensmandens Hjælp gennemgår Listernes Indhold for at påse, at ingen Gård eller Husmandsplads er forbigået, samt at Listerne forøvrigt ere behørigt udfyldte overensstemmende med Schemaet; navnlig bør han have sin Opmærksomhed henvendt på, hvorvidt Opgaverne over Stand og Næringsvei ere rigtige.

S c h e m a t a.

a) Hovedliste for Landdistrikterne.						b) Ho	
1	2	3	4	5	6	1	8j
Speci- al- stens No.	Matriku- lens Løbe-No.	Gaarden eller Stedets Navn.	Beboede Huses Antal.	Hushold- ningernes Antal.	Samlet Folketal.	Bydelens (Sognets, Gadens, Kvarterets eller desliges) Navn.	
1 A	143	Rolånæs øvre	1	1	9	Store Langgade	
	$\frac{144}{148}$	do. do.	1	1	9	Do.	
	$\frac{145a}{149a}$	do. do.	1	1	6	Do.	
	$\frac{146b}{149b}$	do. do.	2	2	10	Do.	

Når denne Prøve er tilendebragt, udarbejder Tællingsbestyreren enten selv eller ved Lensmanden en Hovedliste, hvori de spesielle Lister ekstraheres, og som skal indeholde Totalsummen af Folketallet for hver Gård og summariske Opgaver over Antallet af beboede Huse og af Husholdninger samt over Folketal, Udsæd, Avl og Kreaturhold. I den i medfølgende Schema til Hovedlisten indrettede Rubrik for Gårdenes Navne og Matr. Løbe-No. anføres hvert enkelt Matrikul-No. samt Pladse eller Brug i Almindinger eller i store under Et skyldsatte Skovstrækninger, derimod ikke Husmandspladse, der udgjøre en Del af et Gårdbrugs skyldsatte Jorder. Er der i Sognet noget Strandsiddersted, Udhavn, Fiskevær, Bergværk, nogen betydelig Fabrik eller noget større Sagbrug eller overhovedet noget sådant Sted, hvor adskillige Familier i en eller anden Hensigt have taget deres Bopæl samlede, da anføres samme særskilt umiddelbart etter Gården, på hvis Grund det er beliggende. Det Samme må iagttages af Tællerne i de spesielle Lister, forsåvidt det ikke ansees hensigtsmæssigere at lade vedkommende Tællere udfærdige særegne Speciallister for sådanne Steder. Er der i Sognet beliggende noget Ladested eller nogen Forstad til en Kjøbstad eller nogen større Samling af Huse, der som Forstad til Kjøbstad er at anse, om den end ikke er i Besiddelse af nogen særegen Handelsret, da anføres samme ikke på Hovedlisten over Sognet, men på en særskilt Blanket og med særlig Angivelse af Boligerne efter Gade-Navne eller Numere, hvor disse gives. For hvert Ladested eller hver sådan Forstad må også af Skoleholderne forfattes særskilte Speciallister, hvori de beboede Huse ligeledes opføres med No. eller anden brugelig Benævnelse. Ethvert Sogn anføres for sig i Listen med særskilt Overskrift og Summering. Når et Sogn henhører under forskellige Thinglaug, anføres de Gårde, der ligge under det ene, og de, der ligge under det andet Thinglaug, særskilt og i særskilte Lister.

I de Dele af Riget, hvor Folkemængden foruden af Norske også består af

Kvæner, Finner eller Lapper, anføres såvel i de specielle Lister som i Hovedlisterne hvert af disse Folkeslag for sig således, at i ethvert Sogn, hvor Befolkningen er blandet med disse Folkestammer, først den af Norske bestående Befolkning bliver anført og opsummeret, og derpå den af Kvæner for sig og den af Finner eller Lapper for sig, hvorefter endelig Alt sammenlægges som Sognets hele Befolkning. Ved de Finner eller Lapper, der ere omflyttende (nomadiserende) bliver denne Omstændighed at anføre, medens de, om hvem Intet bemærkes, ansees som Fastboende. Forsåvidt der gives Individuer af blandet Herkomst, ønskes desuden såvidt muligt opgivet, hvilke eller hvormange de ere, af hvis Forældre den ene er Norsk, den anden Kvæn, såvelsom de, af hvis Forældre den ene er Norsk, den anden Fin eller Lap, og endelig de, af hvis Forældre den ene er Kvæn, den anden Fin eller Lap. Endelig bliver i Anmærkningsrubriken at anføre om Vedkommende forstået norsk.

De i ethvert Folketællingsdistrikt forefindendes Tater eller Fantefølger, hvortil ikke henregnes de, der have opgivet Omstreiferlivet og taget stadig fast Bolig, blive ikke at medtage blandt den øvrige Befolkning, hvorimod der over samme optages særskilte Fortegnelser i specielle Lister overensstemmende med de for disse almindelige Schemata. Herved må mærkes, at istedetfor Husholdningernes Antal opgives Antallet af Fantefølger, at man i Anmærkningsrubriken ønsker opgivet i hvilke Distrikter vedkommende Følge eller Personer især have deres Tilhold, hvorvidt sådanne Følger i det Hele taget antages i de sidste ti År at være forøgede eller forminskede og iøvrigt, hvad der kunde tjene til Kundskab om deres iværende Stilling, deres physiske og moralske Tilstand, forsåvidt sådanne Oplysninger kunne tilveiebringes. Forøvrigt deles Tater i to Klasser, nemlig:

- 1) de, som have Bolig noget Sted og da kan streife om en større eller mindre Del af Året, og
- 2) de, som, ikke have Bolig eller fast Tilholdssted, og da streife bestandig.

Med Hensyn til den hos den almindelige Mand sædvanlige Frygt. for, at de Oplysninger der i Forbindelse med Folketællingen skulde indhentes om Udsæd, Avl og Kreaturhold, alene have høiere. Skattepålæg eller andre Byrder til Øiemed, må Departementet til Forebyggelse af den heraf opstående Forbeholdenhed ved de i så Henseende meddelendes Opgaver og til Befordring af disses større Pålidelighed anmode Hr. Sognepræsten om, forsåvidt De befrygter, at sådan vildfarende Anskuelse måtte være almindelig i Deres Præstegjæld, at ville både selv og ved Lensmanden og de Dem underordnede Folketællere gjøre Almuen opmærksom på, at Øiemedet med de Opgaver, som søges tilveiebragte, er at vinde en pålidelig Kundskab om Landets Befolkning samt Bidrag til Oplysning om dets Næringskilder. Endelig skulde man anmode Hr. Sognepræsten om, når Folketællingsarbejdet i. Deres Distrikt er endt, at meddele Departementet Oplysning om, i hvilken

Udstrækning Lensmanden og Skoleholderne have deltaget i dette Arbejde, navnlig om hvormange Dage dertil er medgået såvel under selve Tællingen so.m muligens, senere med at bringe Listerne i Orden, ligesom man ønsker Deres Formening om og i så Fald hvor stor Godtgjørelse der herfor bør tilståes såvel Lensmanden som enhver af Skoleholderne. Det bemærkes forøvrigt, at Skoleholderne ikke i denne Anledning ville erholde nogen Godtgjørelse for Skydsudgifter, uden forsåvidt Hr. Pastoren kan bevidne, at Skyds af dem virkeligen og af Nødvendighed har været benyttet. Såsnart Hr. Pastoren har modtaget dette Cirkulaire, hvoraf endel Aftryk vedlægges til Afbenyttelse af Lensmanden og Skoleholderne, ville de med første Post hertil indberette Modtagelsen. Når Tællingsarbeidet er tilendebragt, bliver Hovedlisten Under Hr. Pastorens Underskrift at indsende hertil tilligemed de spesielle Lister.

Bilag No. 3.

Indredepartementets Cirkulære af 12te Oktober 1865 til Kjøbstædernes Magistrater (med Schema).

Under 11te d. M. har det nådigst behaget Hans Majestæt at befale:

1. At en almindelig Folketælling i Riget skal foretages ved Udgangen af Året 1865 og tage sin Begyndelse første Søndag efter Hellig tre Konger 1866, samt fortsættes i de påfølgende Dage indtil den er tilendebragt.
2. At der underet med denne Folketælling tillige skal indhentes Oplysning om Korn- og Potetesavlen samt Kreaturholdets Størrelse i Riget.
3. At Tællingen skal udføres i byerne af Magistraten ved Hjælp af Rodemesterne. med Opfordring til Huseiere eller Husbestyrere til ved Selvtælling at bistå disse, og på Landet af Lensmændene ved Hjælp at Skoleholderne under Sognepræsternes og Kapellanernes Bestyrelse og Tilsyn.
4. At Tællingslisterne skulle indrettes efter vedlagte Schemata.
5. At Listerne udfyldes efter den Tilstand, som fandt Sted ved Udgangen af Året 1865 uden Hensyn til de Forandringer, som i Mellemtiden måtte være foregaaede. Som Følge heraf medtages under Tællingen den, som levede den 31te December, men døde i Begyndelsen af Januar, medens omvendt Barn, der ere fødte i Begyndelsen af Januar, udelades. På samme Måde anføres som gift en Mand, der først blev Enkemand i Begyndelsen af Januar o.s.v. Ligeledes henføres Kreaturhold til 31te December.
6. At Tællingslisterne skulle fra samtlige Tællingsbestyrere indsendes direkte

til Departementet for det Indre, såsnart Tællingen er endt, og senest inden Udgangen af Marts Måned 1866 med Undtagelse af Tromsø Stift

hvorfra de skulle være indsendte inden Udgangen af April Måned samme År.

Til Iagttagelse under Tællingen gjøres opmærksom på Følgende:

Ved Indsamlingen af de forønskede Opgaver bliver der at føre spesielle Lister, der for hvert Husnummer skulle indeholde Fortegnelse over de derboende Personers Navn, Alder, Kjøen, Stand, Næringsvei, Fødested M. m. samt Udsæd og Kreaturhold, forsåvidt sådant finder Sted. Til Afbenyttelse under Tællingen følger det Antal Blanketter, som har anseet fornødent, for at der for hver Gård efter hvert beboet Hus kan blive udfærdiget en særskilt Liste; disse Blanketter blive af vedkommende Tællingsbestyrer for Uddelingen at påtegne hver sit Numer i fortløbende Række, ligesom ethvert beboet Hus i vedkommende Kjøbstad må på Listens 1ste Side anføres med sit Matrikulnummer, men det er ikke nødvendigt, at Matr.-Numerne også anføres i fortløbende Række, såfremt Tællingsbestyrerne finder en anden Fremgangsmåde mere hensigtsmæssig, kun at det nøie påsees, at intet bliver forbigået. Hvis der for et Hus eller en Gård skulde behøves mere end et Ark, tilføies Indskudsark, der sammenheftes med Hovedarket og numereres som dette. Dernæst omdeles Blanketterne af Rodemesterne så betimeligt, at hver Huseier eller Husbestyrer inden dette Års Udgang erholder et Exemplar, hvorhos Huseierne eller Husbestyrerne anmodes om at udfylde Listerne senest inden Mandagen den 8de Januar 1866, fra hvilken dag nemlig Listernes Indsamling påbegyndes. Rodemesterne skulle da strax på Stedet undersøge, om Listerne behørigen ere udfyldte, og i manglende Fald selv udfylde eller rette dem.

Ved Udfyldningen af Speciallisterne blive følgende Regler at iagttage:

1. I den første Rubrik opskrives et Ettal for hver særskilt Husholdning.
2. I den følgende Rubrik opskrives Navnene på alle de Personer, som i Gården eller Huset have stadigt Ophold. Har nogen i Almindelighed Natteleie på et Sted, men derimod sine Forretninger på et andet Sted, f. Ex. en Håndværker, Fabrikarbejder eller desl., regnes han til det Sted eller Hus, hvor han har Natteleie og ikke til det, hvor han har sine Forretninger. Enhver blot midlertidig Fraværende, som f. Ex. farer tilsøs eller er på andre Reiser enten inden- eller udenrigs, regnes til den Familie, fra hvilken han er bortreist. Den som midlertidig opholder sig på et Sted, f. Ex. en Reisende, som haves i Logis, regnes derimod ikke med, hvorimod han, om han har sit Hjem i Riget, medregnes der, hvor han har sit Hjem. Følgelig anføres ingen på Listen, medmindre han på Stedet har fast Tilhold. Sindssvage, der opholde sig i

Sindssygeanstalter, blive dog altid at anføre blandt Sindssygeanstaltens Beboere og ikke i deres Hjemstavn.

3. Ved Udfyldningen af 3dieRubrik må det nøie påsees, at der foruden Opgaven over Enhvers Stilling i Familien også anføres Næringsvei eller Stand for alle deres Vedkommende, der i denne Henseende indtage en selvstændig Stilling. Forsåvidt Nogen indehaver flere Stillinger eller driver flere Næringsveie, anføres kun den, der for ham (hende) er den vigtigste, hvorimod denne opgives så nøiagtigt og spesielt som muligt. Således er det ikke tilstrækkeligt at anføre om en Person, at han er Håndværker eller Fabrikarbeider, men det bør bemærkes, ved hvilket Slags Håndværk eller Fabrikvirksomhed han er sysselsat, såsom om han er Snedker-, Skomagervend, Sagbrugsarbeider o. s. v. Ligeså bør med Hensyn til en Daglønner eller Arbeidsmand nævnes det Slags Arbeide, hvorved han hovedsagelig er beskæftiget, f Ex. Tomtearbeide, Bygningsarbeide, Lossen af Fartøier o. s. v.

4. Alderen anføres efter løbende og ei efter fyldte Aldersår. Ved nyfødte Børn skrives således 1 År og ved den, som er i sit 26de År, 26 og ikke 25 År.

6. Ved Tælling af Kreature iagttages det, at der tælles efter Hoveder, således at samtlige Kreature (Føl, Kalve, Lam osv. derunder indbefattede) blive medregnede. Til yderligere Forklaring af Fremgangsmåden har man på Bagsiden af dette Cirkulære anført Exempler på en rigtig Udfyldning af en Specialliste. Det bemærkes, at når der for et enkelt Individ Vedkommende ikke er tilstrækkelig Plads i en Linie, bør der skrives i flere Linier. Når de spesielle Lister således ere blevne indsamlede og foreløbigen prøvede, overleveres de af Rodemesterne snarest muligt til Tællingsbestyreren, der gennemgår Listernes Indhold for at påse, at de ere behørigen udfyldte overensstemmende med Schemaet, hvorved han navnlig bør have sin Opmærksomhed henvendt på, hvorvidt Opgaverne over Stand og Næringsvei ere rigtige. Når denne Prøve er tilendebragt, udarbejder Tællingsbestyreren en Hovedliste, hvortil Blanket vedlægges, og hvori de spesielle Lister efter fortløbende No. ekstraheres, og som skulle indeholde Totalsummen af Folketallet for hvert Hus og summariske Opgaver over Antallet af beboede Huse og af Husholdninger samt over Folketal, Udsæd, Avl og Kreaturhold. Består Kjøbstaden af flere Dele, der have særskilte Navne, eller af flere Kirkesogne, eller den har særskilt, fra Kjøbstaden begrændsede, men dog under dens Juridiktion hørende Forstæder eller Marker eller andre Inddelinger, hvis Folketal det ansees nyttigt at vide særskilt, da må en sådan Del - Kirkesogn, Forstad, Bymark eller deslige - anføres for sig i Listen med særskilt Overskrift og Summering. Forsåvidt Jordbrug finder Sted indenfor Kjøbstadens Grændser, bliver tillige Foldigheden i middels År af de forskjellige Kornsorter og af Potetes at opgive.

I de Dele af Riget, hvor Folkemængden foruden af Norske også består af

Kvæner, Finner eller Lapper, anføres hvert af disse Folkeslag for sig således, at i enhver Kjøbstad, hvor Befolkningen er blandet med disse Folkestammer, såvel i Specialisterne som i Hovedlisten først den af Norske bestående Befolkning bliver anført og opsummeret, og derpå den af Kvæner for sig og den af Finner eller Lapper for sig, hvorefter endelig Alt sammenlægges som Kjøbstadens hele Befolkning. Når hele Folketallet i et Hus henhører til disse Stammer, bliver selvfølgelig derom at gjøre Bemærkning i Specialisten. Forsåvidt der gives Individuer af blandet Herkomst, ønskes desuden såvel i de specielle Lister som Hovedlisten i en Anmærkning såvidt muligt opgivet, hvilke eller hvormange de ere, af hvis Forældre den ene er Norsk, den anden Kvæn, såvelsom de, af hvis Forældre den ene er Norsk, den anden Fin eller Lap, og endelig de, af hvis Forældre den ene er Kvæn, den anden Fin eller Lap. Endelig bliver i Anmærkningsrubriken at anføre om Vedkommende forstår norsk. De i Kjøbstaden forefindendes **Tatere** eller **Fantefølger**, hvortil ikke henregnes de, der have opgivet Ornstreiferlivet og taget stadig fast Bolig, blive ikke at medtage blandt den øvrige Befolkning, hvorimod der skal optages særskilte Specialister over samme. Herved må dog mærkes, at istedetfor Husholdningernes Antal opgives Antallet af Fantefølger, at man i en Anmærkning ønsker opgivet i hvilke Distrikter vedkommende Følge eller Personer især have sit Tilhold, hvorvidt Antallet af sådanne Omstreifere i det Hele taget antages i de sidste ti År at være forøget eller formindsket, og iøvrigt, hvad der kunde tjene til Kundskab om deres iværende Stilling, deres physiske og moralske Tilstand, forsåvidt sådanne Oplysninger kunne tilveiebringes. Forøvrigt deles Tatere i to Klasser, nemlig:

- 1) de, som have Bolig noget Sted og da kun streife om en større eller mindre Del af Året, og
- 2) de, som ikke have Bolig eller fast Tilholdssted, og da streife bestandig.

Såsnart Magistraten har modtaget dette Cirkulære, hvoraf endel Aftryk vedlægges, ville de med første Post hertil indberette Modtagelsen.

Når Tællingsarbeidet er tilendebragt, bliver Hovedlisten under Magistratens Underskrift at indsende hertil tilligemed de specielle Lister.

Bilag No. 4.

Indredepartementets underdanigste Indstilling af 7de April 1866 bifaldt ved Kongelig Resolution af 28de s. M. angående Godtgjørelse til Lensmænd og Skolelærere.

Ved Kongelig Resolution af 11te October f. Å., angående Foretagelse af en almindelig Folketælling ved Udgangen af Året 1865 blev det i 7de Post nådigst bestemt, at de ved denne Folketælling forbundne Udgifter derunder indbefattet Godtgjørelse efter nærmere nådigst Bestemmelse til Lensmænd og Skoleholdere, blive at udrede af de, til tilfældige og uforudseede Udgifter på Budgettet opførte Beløb. I dette Departements af den norske Regjering tiltrådte underdanigste Foredrag, der ligger til Grund for ovennævnte Kongelige Resolution, ytrede man blandt andet at man antog at Lensmænd og Skoleholdere ligesom ved forrige Tælling også ved denne bør have Godtgjørelse, og at man forbeholdt sig med Hensyn til dennes Størrelse at indkomme med underdanigst Foredrag, når man efter Arbeidet Tilendebringelse kunde danne sig en Mening om, hvad denne Godtgjørelse kunde opløbe til. På Grund heraf anmodede Departementet i det Cirkulære angående Folketællingen, som man under 12te Oktober sidstleden tilstillede samtlige Tællingsbestyrere på Landet, disse om at oplyse i hvilken Udstrækning Lensmænd og Skoleholdere have deltaget i Folketællingsarbeidet, navnlig hvormange Dage dertil for dem ere medgåede såvel under selve Tællingen som muligens senere ved at bringe Listerne i Orden, hvorhos man begjærede sig meddelt Tællingsbestyrernes Formening om, og i så Fald hvor stor Godtgjørelse der i det Hele bør tilståes såvel Lensmænd. som Skoleholdere. De således begjærte oplysninger samt Forslag til Godtgjørelse bar man nu samtidig med Folketællingslisterne modtaget fra Mængden af Tællingsbestyrerne. Det fremgår deraf, at Skoleholderne således som i ovennævnte underdanigste Foredrag forudsat ifølge den givne Instrux i Regelen have udført den egentlige Tælling på Landet ved at gå fra Hus til Hus samt in samle og antegne de fornødne Oplysninger i de dem overleverede Blanketter. Godtgjørelsen for Skoleholderne foreslås sædvanligen ansat i Forhold til den Betaling, de erholde for Skolehold, der er forskjellig i de forskjellige Distrikte men i Almindelighed, ifølge Præsternes Opgaver, udgjør 48 a 60 Skill. undertiden dog mindre, undertiden også mer daglig. Af nogle Præster begjæres således en høiere Godtgjørelse indtil 1 Spd. daglig, ligesom det jævnlig er påpeget, at Uveir under Folketællingen ikke alene forsinkede Arbeidet men også foranledigede, at flere af Tællerne derunder måtte underkaste sig mange Besværligheder, navnlig i afsides beliggende, tyndt befolkede, uveisomme Distrikter. Endelig oplyse flere Præster, at den Tid vedkommende Skoleholdere have anvendt til Folketællingen, ikke vil bli afkortet i den, hvori de ere forpligtede til at holde Skole. Det af Lensmændene i Anledning af Folketællingen udførte Arbeide har efter de hidtil indkomne Oplysninger været i høi Grad forskjelligt. I nogle Tilfælde have Bestyrerne endog ganske fritaget dem for enhver Befatning dermed, medens de på andre Steder have besørget sågodtsom alt det Skoleholderne ikke udførte Arbeide, undertiden endogså selv reist rundt for at indhente Oplysninger eller veilede Skoleholderne. For dem foreslås også forskjellig Godtgjørelse almindeligvis fra 48 Skill. indtil 1 Spd. daglig; for enkelte foreslås et Honorar, idet det

anføres, at det til Arbeidet anvendte Dagetal ikke nøie kan bestemmes.

At bestemme en ligestor daglig Godtgjørelse for Skoleholdere for den til Folketællingsarbeidet anvendte Tid vilde efter det Anførte formentlig ikke være billigt. Den antages at burde afpasses efter Arbeidets Besværighed og som oven påpeget tillige efter den Betaling, de erholde for Skolehold, dog bør den formentlig ikke nogetsteds sættes høiere end til 60 Skill. eller når Arbeidet har været forbundet med særdeles Besværighed til 72 Skill. daglig. For Lensmændene kan Godtgjørelsen ikke som almindelig Regel bestemmes efter Dagetal, da dette som meldt ikke altid kan opgives; men sædvanligen antages en Betaling af 72 Skill. a 96 Skill. daglig at måtte ansees for tilstrækkelig. Efter forrige Folketællings Afslutning blev der ifølge Kongelig Resolution af 27de December 1856 udbetalt Skoleholdere og Lensmænd for Folketællingsarbeidet en Godtgjørelse af henved 6,200 Spd. for de førstnævnte og cirka 1000 Spd. for de sidstnævnte. Ved at sammenholde de for enkelte Præstegjæld indkomne Opgaver vedkommende denne og forrige Folketælling viser det sig, at Arbeidet fornemlig for Skoleholderne har som formodet især på Grund af Speciallisternes forandrede Indretning medtaget ikke ubetydelig længere Tid end forrige Gang, ligesom den foreslåede daglige Godtgjørelse i Almindelighed er noget høiere, hvilket sidste for Skoleholdernes Vedkommende med nogen Rimelighed kan være begrundet i den høiere Løn, disse formentlig nu sædvanligen erholde for Skolehold. Det antages således, at Godtgjørelsen, afpasset efter de ovenanførte Regler, vil opløbe til et betydeligt høiere Beløb end sidst; men da man endnu savner de fornødne Opgaver fra flere Tællingsbestyrere, ser man sig ikke istand til at opgive, hvad den i det Hele vil komme til at udgjøre. Da man imidlertid samtidig med de begjærte Oplysninger allerede for længere Tid siden har modtaget Andragender om Godtgjørelse, tror Departementet ikke at burde udsætte med underdanigst at andrage om at erholde nådigst Bemyndigelse til at foranstalte samme udbetalt, dog således, at den for Skoleholderne ikke kommer til at overstige 60 Skill. eller under særegne Omstændigheder 72 Skill. daglig.

Sluttelig bemærkes, at der foruden den nævnte Godtgjørelse ikke antages at burde tilståes Skoleholdere og Lensmænd nogen særskilt Diætgodtgjørelse i dette Anliggende; men at man ved den ovenciterede Kongelige Resolution af 11te Oktober anser sig bemyndiget til at anvise de Lensmænd, fra hvem Regninger derom indkomme, Skydsgodtgjørelse på af dem i Anledning af Folketællingen foretagne Reiser overensstemmende med Skydsloven såvelsom lignende Godtgjørelse til Skoleholdere for den Skyds, som af dem virkeligen og af Nødvendighed har været benyttet. I Henhold til det således Anførte tillader man sig underdanigst at indstille :

At Departementet for det Indre nådigst bemyndiges til at foranstalte de Skoleholdere og Lensmænd, der have deltaget i den ifølge Kongelig nådigst Resolution af 11te Oktober f. Å. afholdte Folketælling, udbetalt en passende Godtgjørelse herfor, dog således, at Godtgjørelsen til Skoleholderne ikke

kommer til at overstige 60 Skill. eller hvor Arbeidet godtgjøres at have været forbundet med særegne Besværligheder 72 Skil. daglig - heri iberegnet Diætgodtgjørelse.

Registreringsentral for historiske data
Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø
Oppdatert: 10. november 2004
